

**SUPERVIZORA KOMPETENCE UN PROFESIONĀLĀ
DARBĪBA: PILOTPĒTĪJUMA REZULTĀTI**
*The competence and Professional practice of supervisor in Latvia:
the results of pilotsurvey*

**Kristīne Mārtinsonē
Sandra Mihailova
Ivans Jānis Mihailovs**
Rīgas Stradiņa universitāte

Abstract. *Supervision today is gradually becoming a component or compulsory part of professional practice and studies, especially in areas where the focus is a person, psychology, art-therapies, social work, psychotherapy, as well as civil service, pedagogy etc.*

Supervision is process, where is being reflected on the challenges facing both the client or patient and of the relationship that occurs between staff and clients or patients, both for the specialist are able to comply with the requirements of professional, ethical, as well as the difficulties in dealing with clients patients.

Aim of the paper is to present the results of pilot study (survey), how supervision of our country (Latvia) understand the various professions and how supervision in our country is being implemented supervision's practice in various professional fields.

The article highlights the issue of supervisor education problems in Latvia, analyzing the current situation and the legal framework, which is a prerequisite for quality supervision system in the country.

Keywords: *supervision, supervisor, professional practice, competence.*

Ievads
Introduction

Supervīzija mūsdienās ir kļuvusi par profesionālās prakses un arī izglītības sastāvdaļu vairākās profesijās. Līdz šim Latvijā nebija vienotu prasību supervizora izglītībai un profesionālajai darbībai, kā arī nebija supervizora profesijas standarta, un līdz ar to nebija iespējams iegūt augstāko izglītību un supervizora profesionālo kvalifikāciju. Arī izpratne par supervīzijas procesu un supervizora darbu bija / ir atšķirīga.

2013.gada 21.maija Terminoloģijas komisija apstiprināja terminus „supervīzija”, „supervizors”. Savukārt supervizora profesijas standarta izveide un saskaņošana IZM 2013.gadā 16.oktobrī aktualizēja jautājumu par vienotu izpratni par supervizora profesionālo kompetenci, kā arī pavēra iespēju veidot maģistra studiju programmu supervīzijā.

Latvijas Supervizoru apvienība, iezīmējot virzību uz profesionālās darbības kritēriju sakārtošanu un izdalot kritērijus supervizoru izglītībai un darba pieredzei, 2013.gadā ir uzsākusi supervizoru sertifikācijas procesu, arī liecina par izvēlētās tēmas aktualitāti.

Raksta mērķis ir atspoguļot pilotpētījuma rezultātus par to, kā supervīziju Latvijā izprot dažādu profesiju pārstāvji un kā mūsu valstī tiek īstenota supervīzijas prakse dažādās profesionālajās vidēs.

Metodes un pētījuma norise: Lai noskaidrotu, vai / kā tiek īstenota supervīzijas prakse dažādās profesionālajās vidēs, 2014.gada janvāra beigās – februāra sākumā, izmantojot daļēji strukturētu interviju, tika aptaujāti 14 eksperti – septiņu profesionālo nozaru pārstāvji: trīs juristi, trīs pedagogi, trīs valsts pārvaldes darbinieki, divi psihologi, kas strādā arī kā supervizori, divi mākslas terapeiti, kas strādā kā supervizori, viens sociālais darbinieks, kas strādā kā supervizors, divi psihoterapeiti, kas strādā, kā supervizori, attiecīgi noskaidrojot, kā tiek īstenota supervīzija šajās profesijās. Visiem ekspertiem profesionālās darbības stāžs bija vairāk nekā 5 gadi.

Visi eksperti atbildēja uz jautājumu: kā Jūs raksturotu supervīzijas praksi profesijā? Un ja supervīzijas prakse bija attīstīta, tika uzdoti papildu jautājumi: Kādi ir nosacījumi uzsākt supervizora profesionālo darbību; kādas bijušas supervīzijas izglītības programmas; kāda ir supervizoru supervīziju pieredze; kādas ir galvenās teorijas, kas ietekmē supervizora darbu?

Supervīzijas jēdziens un attīstība Latvijā ***Supervision concept and development in Latvia***

Supervīzija (lat. *super* – virs, *videre* – skatīties; angl. *super-vision* – uzraudzība, novērošana, kontrole) tiešā tulkojumā nozīmē „skats no augšas” un tajā pat laikā arī „dziļumā”. Tā ir mērķtiecīgi organizēts konsultatīvais un izglītojošais atbalsts, ko profesionālajā kontekstā saņem indivīds, grupa vai organizācija (turpmāk – supervizējamais) ar mērķi pilnveidot profesionālo kompetenci un profesionālās darbības kvalitāti. Tas ir veids kā speciālistiem un topošajiem speciālistiem – studentiem – analizēt un novērtēt dažādus savas profesionālās darbības aspektus.

Tāpat supervizors ir kādas noteiktas profesionālās nozares speciālists, kurš papildus ir ieguvis supervizora kvalifikāciju un kurš sniedz supervīzijas pakalpojumu – organizē un vada supervīzijas procesu; īsteno pētniecisko darbību un veicina profesijas attīstību; atbildīgi un sistemātiski pilnveido savu kvalifikāciju un profesionālo izaugsmi (atbilstoši supervizora profesijas standartā noteiktajam).

Supervīzijas laikā tiek attīstītas supervizējamā prasmes, nodrošināta pieredzes un zināšanu apmaiņa, meklēti risinājumi problēmsituācijām, kā arī sniegts emocionāls atbalsts. G. Horšers norāda, ka plašākā izpratnē supervīzija nozīmē ar profesiju / profesionālo darbību saistītu konsultēšanu un tālākizglītību (Supervīzija sociālajā darbā. Supervizora rokasgrāmata, 2007: 44).

Dažās profesijās (psihologa, psihoterapeita, mākslas terapeita) supervīzijai ir būtiska nozīme profesionālā statusa iegūšanai (sertifikācija) / saglabāšanai (resertifikācija), bet daudzās (sociālā darbinieka, pedagoga u.c.) – adekvātu

profesionālās darbības standartu uzturēšanai, speciālista profesionālajai attīstībai (izaugsmei), iespējamo profesionālo un personisko grūtību pārvarēšanai. Supervīzija ir arī viens no stūrakmeņiem (īpaši palīdzošajās profesijās) profesionālās izglītības iegūšanas procesā. Tātad var teikt, ka supervīzija palīdz gan risināt konkrētus ar (ne)formālās izglītības programmu īstenošanas saturu un kvalitāti saistītus jautājumus, gan uzlabot turpmāko profesionālo darbību (Mārtinsons, 2010).

Latvijā supervīzijas prakse pakāpeniski ir aizsākusies līdz ar valsts neatkarības atjaunošanu, tālākizglītības (dažādu kursu un semināru) ietvaros paverot vairāku nozaru pārstāvjiem iespēju iepazīties ar daudzveidīgām supervīzijas formām, metodēm un iespējām. Vairāki Latvijas profesionāļi ir apguvuši dažādu līmeņu supervīzijas izglītību arī ārvalstīs.

Kā nozīmīgas supervīzijas sistēmas attīstībai ir vērtējamas sociālo darbinieku aktivitātes, ne tikai ieviešot supervīzijas studiju kursus Latvijas Kristīgās akadēmijas un Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskolas „Attīstība” piedāvāto studiju programmu ietvaros, bet arī panākot, ka 2006.gada 25.maijā tika grozīts Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, nosakot, ka „konsultatīvs atbalsts sociālā darba speciālistam (supervīzija) ir sociālā darba speciālista darbības paredzēts metožu kopums, lai uzlabotu viņa profesionālo kompetenci un sniegtu viņam psiholoģisku atbalstu, lai paaugstinātu darba kvalitāti”, kā arī nosakot, ka pašvaldībai ir pienākums nodrošināt supervīziju pašvaldības sociālā dienesta un tās izveidoto sociālo pakalpojumu sniedzēju sociālā darba speciālistiem. Tas ir pirmais gadījums Latvijā, kad supervīzija ir nostiprināta likuma līmenī. 2008.gada 21.aprīlī tika grozīti Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, nosakot, ka „pašvaldību sociālais dienests nodrošina konsultatīvu atbalstu (supervīziju) sociālo dienestu un pašvaldību izveidoto sociālo pakalpojumu sniedzēju sociālā darba speciālistiem – individuālo atbalstu vismaz deviņas stundas gadā vai grupu atbalstu vismaz 18 stundu gadā” (8.¹ punkts).

Tomēr Profesionālā sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam, analizējot supervīzijas nodrošinājumu sociālajā dienestā, ir konstatēts, ka nav pieejami dati par supervīziju sociālajiem darbiniekiem kvalitāti un to saturu un ka prasību trūkums supervīzoriem ietekmē supervīziju kvalitāti. 2011.gadā no sociālajos dienestos strādājošiem sociālā darba speciālistiem 59% nesaņēma supervīzijas. Šī dokumenta izstrādes laikā aptaujātie respondenti gandrīz vienprātīgi uzskata, ka kvalitatīvu supervīziju nodrošināšana ir pats svarīgākais atbalsta virziens (**Profesionālā sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam**).

Supervīzija kā obligāta profesionālās darbības sastāvdaļa ir noteikta četrās medicīniskajās tehnoloģijās „mākslas terapija”. Regulāru supervīziju nepieciešamība ir atzītā arī Valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības koncepcijā, nosakot, ka 2014.gadā jānodrošina konsultatīvs supervīzoru pakalpojums valsts

tiešajā pārvaldē), savukārt supervīziju psihologiem ir plānots nostiprināt Psihologa profesionālās darbības likumprojektā (sk. arī Informatīvais ziņojums „Par psihologu profesionālās darbības regulējuma nepieciešamību”).

Supervīzijas nozīme un nepieciešamība ir atzīmēta arī dažādos ES projektos, piemēram, Nodarbinātības valsts aģentūras kapacitātes pilnveides projektā (Nr.1DP/1.3.1.4.0/08/IPIA/NVA/001), norādot, ka no karjeras konsultantu sertifikācijas sistēmas sagaida, ka tajā tiks iekļautas regulāras supervīzijas un izglītošanās iespējas (Karjeras konsultāciju pakalpojumu etalonmērījums (bench-marking)).

Nolūkā sagatavot Latvijā profesionālus supervizorus tika īstenoti vairāki, tostarp ar Eiropas fondu atbalstu, projekti, no kuriem īpaši ir jāizceļ Latvijas Universitātes īstenotais projekts – tālākizglītības programma “Supervīzija sociālajā darbā” (2006. – 2007.) (Riebaine, Ramāne, 2006) un tā rezultātā sagatavotais metodisko materiālu krājums „Supervīzija sociālajā darbā. Supervizora rokasgrāmata” un sadarbībā starp Rīgas Stradiņa universitātes Mākslas terapijas skolu un Karalienes universitātei Belfāstā organizēto supervīzijas programmu mākslas terapeitiem (2006.– 2007.), kuras rezultātā ir tapusi kolektīvais rakstu krājums „Supervīzija un tās specifika mākslu terapijā”.

Pamatojoties uz uzkrāto pieredzi, Rīgas Stradiņa universitātē 2012.gada rudenī tika uzsāka profesionālās tālākizglītības programmas „Supervīzija” īstenošana, piedāvājot to dažādu nozaru profesionāļiem ar profesionālo pieredzi. Tās apjoms ir 600 stundas, un tā ir izstrādāta, atbilstoši Eiropas Nacionālo supervīzijas organizāciju asociācijas / Association of National Organisation for Supervision in Europe (ANSE) izglītības vadlīnijām. Jāatzīmē, ka 2006.gada 17.februārī dibinātā Latvijas Supervizoru apvienība 2012.gada septembrī ir kļuvusi par ANSE īsteno biedru, kas cita starpā apliecina, ka Latvijā atbilstoši ANSE prasībām ir sagatavoti un praktizē supervizori.

Apzinoties nepieciešamību turpināt darbu pie supervīzijas izglītības attīstības, nolūkā likvidēt pastāvošo trūkumu supervizoru sagatavošanā, kā arī ņemot vērā Eiropas valstu pieredzi supervīzijas izglītībā, Rīgas Stradiņa universitātē ir izstrādāta profesionālā maģistra programma „Supervīzija”, iekļaujot to izglītības / pedagoģijas (un atbilstoši studiju virzienu klasifikācijai arī sporta) studiju virzienā.

Šajā kontekstā ir jāatzīmē, ka supervīzija pamatā ir divu pieaugušo personu sadarbības process, kura mērķis profesionālās kompetences un profesionālās darbības kvalitātes pilnveide. Jāņem vērā, ka tieši pedagoģijā Latvijā jau ir aizstāvēti divi promocijas darbi par supervīziju (Āboliņa, 2012; Truskovska, 2013), kā arī Eiropas valstīs ir pieejamās supervīzijas maģistra studiju programmas pedagoģijas virzienā, piemēram, Ļubļanas Universitātē (Slovēnija).

Vērtējot iespējamo supervīzijas attīstību nākotnē, var prognozēt, ka studiju programma supervīzijā veicinās jaunu supervīzijas izglītības, pētniecības, un galvenais – vienotas, kvalitatīvas supervīzijas pakalpojumu prakses izveidi Latvijā. Turklāt jāmin, ka šobrīd supervīzijas ieviešana ir aktualizēta arī citās

vairākās profesijās Latvijā. Ir izteikti viedokļi (līdzīgi, ka citās pasaules valstīs) par supervīzijas nepieciešamību arī policijas darbiniekiem, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem utt., īpaši akcentējot iespējas supervīzijas procesā analizēt savu darbu, risināt problēmas, profesionāli iemācīties ko jaunu, kā arī cīnīties ar profesionālo izdegšanu (Ramāne, Riebaine, 2006). Tāpat supervīzijas potenciāls tiek pozitīvi vērtēts valsts pārvaldē, tiesībsargājošās iestādēs, pedagogu vidū.

Supervizora profesionālā darbība un izglītība: pilotpētījuma rezultāti *Professional practice and education of supervisor: results of pilotsurvey*

Intervijas ar ekspertiem – vadošajiem valsts pārvaldes darbiniekiem (tostarp vienu, kurš ir atbildīgs par iestādes personālpolitiku), juristiem, kuriem ir gan pieredze jurista profesionālajā darbībā, gan topošo juristu apmācībā, pedagogiem, kuriem ir pieredzē gan izglītības vadībā, gan skolotāju darbā, liecina, ka gandrīz visi „ir dzirdējuši” par supervīzijas iespējām savā profesijā (izņemot viens valsts pārvaldes darbinieks un viens jurists), tomēr šajās nozarēs supervīzija nenotiek un vienotas prasības supervīzijai nav apstiprinātas. (Kā minēts iepriekš, supervīzijas nepieciešamība valsts pārvaldē ir atzīta 2013.gada 6.februārī apstiprinātajā “Valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības koncepcijā”, bet pedagogu – apstiprināta 2013.gadā īstenotajā pētījumā „Pedagogu sagatavošana audzināšanas darba veikšanai izglītības iestādēs augstskolu īstenotajās studiju programmās”). Tomēr ekspertiem nebija detalizētāka redzējuma, kādai būtu jābūt supervīzijai (specifika, pieejas, supervīziju obligātums un regularitāte, supervizoru sagatavošana).

Raksturojot supervīziju tajās profesijās, kurās tā notiek, ir jākonstatē, ka šobrīd Latvijā atšķiras gan prasības, lai uzsāktu profesionālo darbību, gan prasības izglītībai, gan prasības supervizoru darbībai. Kopīgais psihologiem, mākslas terapeitiem, psihoterapeitiem, sociālajiem darbiniekiem ir prasība, ka supervīzija ir studiju procesa komponents. Savukārt profesionālajā darbībā – izglītības saturs un forma, kā prasības supervīzijai – atšķiras.

Daļēji strukturēto interviju rezultāti ar psihologiem, mākslas terapeitiem, psihoterapeitiem, sociālo darbinieku liecina, ka atkarībā no specializācijas / pārstāvētās skolas / izglītības tradīcijas Latvijā šajās profesijās ir izveidojušās dažādas supervīzijas pieejas, formas, kā arī pastāv atšķirīgi uzskati par supervīzijas organizāciju un izglītību.

Sociālajiem darbiniekiem un mākslas terapeitiem supervīzija ir obligāta (likumā un medicīniskajās tehnoloģijās noteiktā prasība), bet psihoterapeitiem un psihologiem tā ir atkarīga no izvēlētā virziena / specializācijas, kā arī no attiecīgās profesionālās apvienības aktivitātēm (regulārā supervīzija profesionālās apvienības ietvaros tiek nodrošināta klīniskajiem un skolu psihologiem, kā arī vairākās psihoterapeitu biedrībās, attiecīgi izsniedzot saviem biedriem, kuriem ir izglītība un pieredze, supervizora sertifikātus (kuri nav valstiski atzīti) vai piešķirot tiesības supervizēt). Specifiska situācija ir

psiholoģijā: piemēram, klīniskie un skolu (izglītības) psihologi, kopumā regulāri piedalās supervīzijās, bet organizāciju psihologiem pagaidām nav šādas prakses.

Lai uzsāktu supervizora profesionālo darbību palīdzošajās profesijās, var būt nepieciešama izglītība (t.sk. neformāla vai balstīta uz specifiskām noteikta virziena / skolas tradīcijām) – psihoterapeitiem, vai tāda nav nepieciešama – psihologiem, tādā gadījumā par supervizoru var kļūt vairāk pieredzējis praktiķis, ko apstiprina profesionālā apvienība.

Latvijā ANSE prasībām atbilstošu izglītību supervīzijā mērķtiecīgi, izveidojot speciālu izglītības programmu, ir organizējuši sociālie darbinieki un mākslas terapeiti (sk. iepriekš). Tomēr psihologu aktivitātes supervizoru sagatavošanā ir fragmentāras – atsevišķi īslaicīgi kursi vai semināri, pamatā balstoties uz to kolēģu kapacitāti, kuri savu supervizora izglītību ir ieguvuši ārvalstīs.

Ekspertu intervijas liecina, ka supervīziju pieredze psihologiem, mākslas terapeitiem, psihoterapeitiem, sociālajiem darbiniekiem ir atšķirīga (supervizoriem parasti pašiem ir arī supervīziju pieredze, īpaši izglītības ietvaros). Vairākās profesijās (psihologiem, psihoterapeitiem) ir atšķirīga arī supervizoru supervīziju pieredze, – šis profesionālās darbības aspekts tiek īstenots atbilstoši specializācijai / virzienam. Strukturētākā un pārskatāmākā supervizoru supervīziju sistēma, kura reāli darbojas, ir mākslas terapeitiem, nodrošinot tai skaitā gan supervīziju supervīzijas, gan intervīzijas. To nosaka apstākļi, ka mākslas terapeits ir reglamentēta profesija un sertifikācijas un resertifikācijas nosacījumi paredz noteiktu supervīziju skaitu.

Atbildot uz jautājumu „Kādas ir galvenās teorijas, kas ietekmē Jūsu darbu?”, mākslas terapeiti ir norādījuši reflektīvo pieeju, uz mākslu (arī ķermeni/ drāmu) balstīto pieeju, kas sasaucas ar sociālo darbinieka atbildēm. Psihoterapeiti parasti strādā sava pārstāvētā virziena (psihodinamiskā, eksistenciālā, geštalta utt.) ietvarā. Savukārt psihologu atbildēs vairāk ir vērojama dažādība, kura ir saistīta ar fragmentārismu supervīzijas saturā, formas un struktūras izpratnē.

Secinājumi **Conclusions**

Supervīzija ir integratīvā un interdisciplinārā profesionālās darbības joma, kas iekļaujas dažādās profesijās. Tās izglītojošais mērķis ir nodrošināt mācīšanos un atbalstu profesionālās darbības procesā, veicinot profesionāla izaugsmi un labu, kvalitatīvu darbības praksi, tā aizsargājot arī pakalpojuma saņēmēja – klienta vai pacienta dzīves kvalitāti, kā arī nodrošināt kvalitatīvas izglītības iespējas studējošajiem.

Šobrīd faktiski ir izaugusi speciālistu paaudze, kas savā profesionālajā darbībā balstās uz savu supervīziju pieredzi, kura bieži vien ir iegūta noteiktas pieejas (šaurā) ietvarā, t.i., ir visai atšķirīga gan pēc satura, gan pēc formas, gan pēc prasībām, pie tam ne vienmēr atbilst ANSE formulētajai izpratnei un pieeja.

Pašlaik Latvijā notiek virzība uz jaunu supervīzijas profesionālās darbības izpratni – supervizors ir patstāvīga profesija, kuru var apgūst uz citas profesijas (sociālais darbinieks, valsts pārvaldes darbinieks, karjeras konsultants, psihologs, pedagogs, mākslas terapeits utt.) bāzes. Tas aktualizē jautājumu par to, kuram studiju virzienam ir „piederīga” šī profesija un augstākās izglītības ieguves iespēja. Latvijā zinātniskais pamatojums supervizora darbam ir veikts pedagoģijā, kas saskan ar citu valstu izglītības pieredzi.

Situācijā, kad ir konstatēts ievērojams sagatavoto supervizoru trūkums un nav izveidojušies supervīzijas pakalpojuma standarti, izglītība, kas balstīta uz vienotu profesijas standartu, būtu vērtējama kā nozīmīgs resurss supervīzijas izglītības un profesionālās prakses sakārtošanā Latvijā, veicinot labu profesionālo pakalpojumu praksi un aizsargājot gan klientu vai pacientu, gan arī pašu profesionāli.

Summary

Supervision today is gradually becoming a component or compulsory part of professional practice and studies, especially in areas where the focus is a person, psychology, art-therapies, social work, psychotherapy, as well as civil service, pedagogy, legal practice etc.

Supervision is process, where is being reflected on the challenges facing both the client or patient and of the relationship that occurs between staff and clients or patients, both for the specialist are able to comply with the requirements of professional, ethical, as well as the difficulties in dealing with clients patients.

Aim of the paper is to present the results of pilot study (survey), how supervision of our country (Latvia) understand the various professions and how supervision in our country is being implemented supervision's practice in various professional fields.

The results of the study shows, that supervision is an integrative and interdisciplinary professional activity that fits into various professions. Its educational objective is to provide learning and support professional practice in the process, contributing to the professional growth and good, quality practices, that protect the recipient - the client or the patient's quality of life, as well as providing high quality educational opportunities for students.

At the moment has grown up specialists generation with professional capacity, based on his experience in supervision, which is often acquired certain approaches, that is quite different both in content and in form, and after satisfaction, does not necessarily corresponds to the ANSE formulated supervision understanding and approach.

Currently Latvian move towards a new understanding of professional supervision – supervisor is an independent profession, which can be acquired to other professions (social worker, civil servant, career counselor, psychologist, teacher, art therapist, etc.) bases. This raises the question as to which direction of the study is "belongs to" the profession and higher education opportunity. Latvian scientific basis for the work of the supervisor has been made in education, in line with other countries' educational experience.

Literatūra References

1. *Association of National Organisation for Supervision in Europe (ANSE)*. Retrieved from <http://www.anse.eu/>
2. Āboliņa, L. (2012) *Reflektīvā darbība sociālo darbinieku supervīzijā*. Retrieved from [https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F-2061191006/Liga Aboltina 2012.pdf](https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F-2061191006/Liga%20Aboltina%202012.pdf)

3. Informatīvais ziņojums „Par psihologu profesionālās darbības regulējuma nepieciešamību”. Retrieved from <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40303499>
4. *Izvērsts medicīniskās tehnoloģijas „mākslas terapija” apraksts*. Retrieved from <http://www.vmnvd.gov.lv/lv/datu-bazes/rstniecib-izmantojamo-medicnisko-tehnoloiju-datu-bze/30-rehabilitacijas-mediciniskie-pakalpojumi/347-pielikumi-izverstie-mediciniskas-tehnologijas-metodes-apraksti-un-citi-materiali/izversts-mediciniskas-tehnologijas-makslas-terapija-apraksts>
5. *Karjeras konsultāciju pakalpojumu etalonmērījums (bench-marking)*. Retrieved from http://www.nva.gov.lv/docs/11_4a261c868080c7.87379726.pdf
6. *Latvijas Supervizoru apvienība*. Retrieved from // <http://www.supervizija.lv/>
7. Mārtinsone, K. (sast.) (2010). *Supervīzija un tās specifika mākslu terapijā*. Rīga: Drukātava.
8. *Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”*. Retrieved from <http://likumi.lv/doc.php?id=75887>
9. Pedagogu sagatavošana audzināšanas darba veikšanai izglītības iestādēs augstskolu īstenotajās studiju programmās. Retrieved from http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/IKVD_audzinasanas_darbs_augstskolas_2013.pdf
10. Profesionālā sociālā darba attīstības pamatnostādņēs 2014. – 2020.gadam. Retrieved from http://www.lm.gov.lv/upload/tiesibu_aktu_projekti_2/iesibu_aktu_projekti_3/lmpamatn_140613_sd.pdf
11. *Psihologu profesionālās darbības likumprojekts*. Retrieved from <http://www.lppapsihologi.lv/en/news/96-psidarblik>
12. Riebaine, I., Ramāne, I. (30.11.2006.) *Supervīzija palīdz neizdegt*. Retrieved from <http://politika.lv/article/supervizija-palidz-neizdegt>
13. *Sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu likums*. Retrieved from <http://likumi.lv/doc.php?id=68488>
14. *Supervīzija sociālajā darbā. Supervizora rokasgrāmata* (2007.). Rīga: Latvijas Universitāte,
15. Truskovska, Ž. (2013) *Sociālā pedagoga profesionālās kompetences veidošanās supervīzijā*. Retrieved from [https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F974594792/Zenija Truskovska 2013.pdf](https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F974594792/Zenija%20Truskovska%202013.pdf)
16. *Valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības koncepcija*. Retrieved from <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4231>
17. Кулаков, С. (2002). *Практикум по супервизии в консультировании и психотерапии*. Санкт-Петербург: Речь.

Dr.psych.

Kristīne Mārtinsone

Rīgas Stradiņa universitāte,

e-pasts: kristine.martinsone@rsu.lv

Dr.psych.

Sandra Mihailova

Rīgas Stradiņa universitāte,

e-pasts: sandra.mihailova@rsu.lv

Dr.iur.

Ivans Jānis Mihailovs

Rīgas Stradiņa universitāte,

e-pasts: ivans.mihailovd@rsu.lv